

Функції і завдання «синьої» економіки в контексті сталого розвитку України

Химинець В. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та міжнародного бізнесу Ужгородського національного університету

ПРОТЯГОМ останніх десятиліть Україна наполегливо прагне наблизитися до європейських економічних і соціальних стандартів. Успіх на шляху просування України до євроінтеграції та надання відносинам Україна – Європейський Союз (ЄС) якісно нового статусу залежить, у першу чергу, від: ефективності процесу наближення законодавства України до законодавства ЄС; здійснення послідовного та виваженого реформування економічної й соціальної сфер; реалізації положень Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС і його членами. В усіх напрямках співпраці України з ЄС основна увага приділяється питанням екологізації економіки, збереженню довкілля та поліпшенню умов життєтворчого процесу на європейському континенті.

Науковці й фахівці, що працюють в галузі вивчення і прогнозування наслідків незворотних, експоненційно наростаючих процесів руйнування «сфери життя», стверджують, що розв'язати створені людством протягом тисячоліть проблеми через розроблення та впровадження екологічно чистих і ресурсощадних технологій вже неможливо. Зумовлено це тим, що за останні десятиліття внаслідок демографічного вибуху і зростання урбанізованих потреб кожної людини загальна величина природної продукції, яку споживає людство, збільшилася в десятки, а в деяких випадках – у сотні разів. У той же час можливості природи є вичерпними.

У багатьох дослідженнях і висновках експерти констатують, що з часом стан довкілля неухильно погіршується, вичерпуються сировинні та енергетичні ресурси, зменшується питома площа орних земель, кількість прісної води в розрахунку на одну людину, загострюються старі й з'являються нові масштабні проблеми (накопичення зброї масового знищення, хімічні та радіоактивні відходи, зміна клімату, озоніві вікна, нові види епідемічних захворювань тощо), які супроводжуються зростанням загальної злиденності, дедалі більшим розшаруванням на бідні й багаті держави та народи, деградацією всіх сфер суспільного життя (зростання злочинності, наркоманії, алкоголізму тощо). У поділеному на багатих і бідних світі точиться безперервна боротьба за розподіл природних багатств, яка чимдалі стає масштабнішою і в недалекому майбутньому може набути навіть характеру внутрішньовидової боротьби за існування.

Урбанізований шлях розвитку науки і техніки, зумовлений споживацькими інтересами суспільства, а тому зорієнтований лише на збільшення потужностей виробничої сфери та економічне зростання, є безперспективним, таким, що призводить до всебічного поглиблення екологічної кризи. Тому в основу природоспоживацької діяльності людства потрібно поступово закладати новий світогляд, нову еколого-економічну парадигму. Така ідеологія пропонує новий погляд на взаємовідносини людства і біосфери. Основним тут

є визнання залежності кожної людини і людства в цілому від біосфери. У таких підходах акценти у розвитку науково-технічного прогресу потрібно змістити з техногенно-економічного на гуманістично-екологічне спрямування.

Між традиційними економічними та екологічними потребами є гострі суперечності. Вони полягають у тому, що звичні підходи до оцінки економічної ефективності потребують якнайшвидшої віддачі від вкладених коштів, а природоохоронні вимоги диктують необхідність тривалих інвестицій, терміни окупності яких не відповідають правилам традиційної економіки. Сучасні виробничі структури зосереджені виключно на скороченні витрат і, отже, їхня глобальна стратегія спрямована на пошук найдешевших засобів виробництва товарів і послуг. Прагнення отримати дешевшу продукцію зумовлює збільшення грошового попиту в місцевій економіці, яка втрачає робочі місця, що призводить до зменшення купівельної спроможності, а це, в свою чергу, зменшує грошову масу, яка циркулює в громадах, а все разом спричинює економічний спад. Яскравим прикладом такого розвитку є економічна ситуація в Іспанії та Греції – країнах, які постраждали як від сучасних тенденцій в економіці, так і від надмірних витрат уряду. Науковий аналіз економічних тенденцій дає підстави стверджувати, що сучасна економічна модель не здатна забезпечити гарантоване право місцевих громад, особливо молодой її частини, на повноцінну роботу, яка гарантуватиме гармонійний розвиток нинішнього і майбутніх поколінь.

Настав час будувати економіку на принципово нових засадах, які б гарантували стабільний соціально-економічний розвиток суспільства та збереження довкілля. Ще кілька десятиліть тому назад провідні економісти світу запропонували модель сталого розвитку суспільства (світу, країни, регіону тощо, Ріо-де-Жанейро, 1992 р.). Багато розвинутих країн світу в контексті цієї моделі розробили і прийняли концепцію сталого розвитку. Наприкінці XX століття в економічній теорії стали інтенсивно обстоювати ідеї «зеленої» економіки – висхідний економічний розвиток суспільства без змін довкілля із застосуванням «відновлюваних технологій» як джерел енергії, так і сировини. Зелена модель економіки є занадто дорогою і непристосованою до сучасних економічних реалій. Вона більш романтична, ніж практична, оскільки потребує значних фінансових витрат, на які здатні лише розвинуті країни. Наприклад, ідея, що усереднений громадянин заради зменшення вуглецевих викидів готовий платити дорожче за кінцевий продукт, викликає сумніви, особливо з огляду на те, що півтора мільярда працездатного населення Землі не мають стабільної роботи і прибутків. До того ж, заміна токсичних виробництв на менш токсичні є прикладом теорії «меншого зла». Мільярдні інвестиції у виробництво менш

токсичних та енергетично ефективніших елементів живлення все одно базуються на гірничодобувній, металургійній та хімічній промисловості. Навіть менш токсичні елементи живлення, відпрацювавши свій термін, потрібно утилізувати або складувати на звалищах у навколишньому середовищі, створюючи довгострокову небезпеку для людини. Парадоксом «зеленої» економіки є й те, що виробничі структури отримують екологічні нагороди за зменшення викидів шкідливих речовин навіть тоді, коли вони продовжують забруднювати довкілля.

Настав час перейти до конкурентної бізнес-моделі, яка дає можливість виробникам запропонувати кращу продукцію за нижчими цінами шляхом впровадження інновацій, які гарантують не лише збільшення прибутку, а й генерують екологічні вигоди. Ця економічна філософія була названа «синьою економікою», яку запропонував професор Гюнтер Паулі, в рамках наукового дослідження бізнес-моделей майбутнього, виконаного на замовлення ООН. Сьогодні синя економіка – це теорія, підкріплена більш ніж 180 конкретними реалізованими проектами, які дають можливість стверджувати, що з меншими капіталовкладеннями можна отримувати більше доходів, одночасно створювати нові робочі місця і, як і раніше, конкурувати на світовому ринку.

Сутністю синьої економіки, в якій основним критерієм результатів виробничої діяльності є, на відміну від традиційної економіки, не прибуток, а інтегральний еколого-економічний ефект. В основі синьої економіки лежить розуміння логіки розвитку природних систем, їхньої збалансованості, які виходять за межі звичайного збереження ресурсів. Синя економіка виходить за рамки зеленої, в її основі не лише захист та відновлення природи, а й розвиток природних систем в цілому. В синій економіці стала ефективність досягається заміною того, що не потребує розвивати нові промислові виробництва, вона пропонує значну кількість нових робочих місць, цінні продукти і соціальну справедливість.

Синя економіка базується на певних принципах, основний з них полягає в каскадному використанні сировини та енергії в процесі діяльності екосистем. Каскад подібний до водоспаду, тут немає потреби у витраті додаткової енергії – вода тече за рахунок сили тяжіння. Вона переносить поживні речовини між біологічними видами: їжею для мікроорганізмів служать водорості, які живляться іншими видами, тобто відходи одного біологічного виду стають їжею для іншого. Обмін енергією та поживними речовинами в каскадних природних процесах приводять до стійкості екосистем. Досягається це за рахунок зниження або усунення використання додаткових ресурсів, енергії та витрат на утилізацію відходів, що зменшує забруднення навколишнього середовища. У природних екосистемах немає відходів, тому що побічні продукти одного циклу стають сировиною для іншого процесу.

Принципи синьої економіки тісно пов'язані з моделями існування екосистем і виглядають таким чином:

- усі процеси є стійкими та нетоксичними;
- використовують ресурси, що знаходяться локально і відповідають екологічним та людським потребам місцевої громади;
- енергетичні ресурси використовують такі, які наслідують природні явища;

– суспільство завжди розвивається, щоб досягти вищих рівнів ефективності (від ефективності до достатності та достатку);

– завжди застосовують принципи каскаду енергії і поживних речовин;

– для інвестування в інновації застосовують кілька різних джерел прибутку;

– відходи не залишаються, все, що створюється у процесі, є цінним;

– кожен процес і продукт відіграє свою унікальну роль у повній зайнятості населення;

– наука постійно продукує інновації для розв'язання системних проблем.

Україна могла б теж виграти від впровадження принципів природних систем та інновацій «синьої економіки». Лише уявімо собі місто, де під час переробки твердих побутових відходів виробляється газ метан, який за допомогою доступних вихрових технологій розділяють на гідроген, що замінює потреби газу, а карбон застосовують у багатьох виробничих галузях міста (наприклад, хімічній). Стічні теплі води, для прикладу, використовують для рибних ферм і вирощування водоростей, що забезпечить місцеве населення не лише новими і дешевими продуктами харчування, а й дасть змогу мати біопаливо. Таким чином, потреба у закупівлях газу може зменшитись і взагалі зникнути, що сприятиме пом'якшенню енергетичної проблеми в країні.

Звичайно, зробити це непросто. Для повноцінної реалізації такого підходу необхідна відповідна державна політика, яка буде проводити зміни в суспільстві. Потрібно, щоб це сталося якомога раніше, адже за сучасних методів господарювання, спрямованих на витискання з природи всіх можливостей, з часу в нас насправді залишилося не так вже й багато.

Література:

1. Гюнтер Паулі. Синя Економіка. 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць : Доповідь Римського Клубу. – Видання «Risk Reduction Foundation», 2012. – 320 с.
2. Химинець В. В. Еколого-економічні засади сталого розвитку Закарпаття. – Ужгород, 2004. – 212 с.
3. Химинець В. В. Еколого-економічна освіта в контексті сталого розвитку : навч.-метод. посіб. – Ужгород : Вид-во «Два кольори», 2009. – 220 с.